

Research Paper

Feasibility of Developing Cultural Tourism in the Traditional Context of Amol City with Emphasis on Historical Monuments

Mojtaba Safari^{*1} , Hematollah Roradeh² , Rahmat Abbasnejad Seresti³

¹ Assistant professor, Department of Archeology, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (m.safari@umz.ac.ir)

² Associate Professor of Physiography-Geography, Department of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Iran. (h.roradeh@umz.ac.ir)

³ Associate professor, Department of Archaeology, Faculty of Art and Architecture, University of Mazandaran, Iran. (r.abbasnejad@umz.ac.ir)

© The Author(s)

publisher: University of Mazandaran

10.22080/jtpd.2024.27045.3877

Received:

March 13, 2024

Accepted:

April 22, 2024

Available online:

April 23, 2024

Keywords:

Historical monuments, Tourism infrastructure, Management performance, Tourism development, Amol city

Abstract

Context and Purpose: This research was conducted to assess the feasibility of developing cultural tourism in the traditional context of Amol City. **Design/methodology/approach:** Documentary studies in this research included a review of all the studies done in the region. The research data were also created and collected through the researcher's questionnaire. According to Cochran's formula, the sample size was estimated to be 400 people, and the researcher collected 300 complete questionnaires. SPSS software was used to analyze the questionnaire data and hypotheses were tested with Spearman and t-test. **Findings:** The data analysis results indicate a significant relationship between the capacity of historical-cultural buildings in the old context, management performance, urban infrastructure, and the development of cultural tourism in Amol. Also, the evaluation of each of the independent and dependent variables of the research shows that tourists are satisfied with the capacity of historical monuments and support them. Still, they are dissatisfied with Amol City's management performance and tourism infrastructure. **Conclusion:** In this regard, using promotional facilities to introduce the image of historical-cultural tourism in Amol City to attract the material and spiritual support of the people and to involve them in preserving and revitalizing historical monuments, as well as restoring and revitalizing historical monuments, especially Qajar houses, and taking care the museums of Amol can be influential in the development of cultural tourism in Amol. **Originality/value:** The historical context of Amol City has provided suitable conditions for paying attention to historical-cultural tourism. Therefore, the prosperity of historical-cultural tourism depends on the attention and treatment of the historical contexts of Amol City. In the current research, the important capacities of the development of historical-cultural tourism in Amol City, including historical buildings, management performance, tourism infrastructure, and the level of loyalty and support of tourists for heritage tourism, were analyzed.

*Corresponding Author: Mojtaba Safari

Address: Department of Archeology, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

Email: m.safari@umz.ac.ir

Tel: 09119150305

Extended Abstract

1. Introduction

Heritage was used for the first time in tourism literature in the 1990s. This tourism branch has the most significant and fastest growth among other tourism sectors. Cultural heritage tourism is focused on the global increase in visiting places, sights, museums, and cultural works such as festivals and traditional gatherings. Also, various opinions regard cultural heritage sites as wealth and evaluate them as tourist attractions. From the point of view of tourism researchers, cultural tourists are educated people who have a lasting influence on the cultural interactions of the source and destination societies. The pivotal role of these tourists in drawing a correct and clear picture of the destination society for the source society cannot be denied, and this is ultimately the basis of the dialogue between civilizations and cultures. Ultimately, they provide global peace and understanding.

Iran has many prominent intangible cultural heritages. Works such as calligraphy, miniature paintings, local dialects of traditional religious cultures, old instruments, etc., can be included among such works that are threatened by modern lifestyles and technologies and are gradually being forgotten. Today, it is not a secret to anyone that the remains of the past are an essential element in the creation and preservation of the national-cultural identity. These works are non-renewable resources that can create unity between the past and the future, give a sense of identity, meaning, and individuality to the places and spaces of our lives, help to improve the quality of our lives, and finally, create a rich and satisfying cultural environment to provide leisure time and entertainment.

Among the cities of Mazandaran province, Amol has excellent potential in the development of cultural tourism due to its ancient context and historical places, with an area of 151 hectares belonging to the Sassanid and Islamic periods, especially the Safavid, Qajar, and Pahlavi eras. Unfortunately, these capacities have not been appropriately planned and introduced to attract tourists, so a deep gap can be seen between the normal situation and the existing conditions of cultural heritage tourism in this region. The successful experience of some cities in our country, such as Shiraz, Isfahan, Yazd, Kashan, etc., shows that the preservation and revival of the historical fabric of the city of Amol, as well as the existing Qajar houses in this city, can boost cultural heritage tourism along with natural attractions. Therefore, the necessity of the research is that the feasibility of the city's historical monuments and the measures taken in the direction of the development of cultural tourism can be a factor in the development of tourism in the city of Amol.

2. Research Methodology

This research is applied in terms of its purpose and descriptive-correlational in terms of nature and research method. Considering the use of a questionnaire to collect data and the practical input of the researcher during the research, this study is considered a survey type. Since there were no specific statistics on the number of tourists entering Amol City, the unknown population sampling method was used. Therefore, according to Cochran's formula, the sample population to answer the questionnaire was 400 people, of which the researcher managed to collect 300 questionnaires. The time range of data collection was the spring and summer of 2015 and the geographical area

under investigation was the historical context of Amol City. Each of the indicators of the questionnaire was graded using a 5-item Likert scale and measured from so little to so much. Data was analyzed using SPSS 22 software, One-Sample T-Test, and Spearman's correlation test.

3. Research Findings

In the current research, the critical capacities of the development of historical-cultural tourism in Amol City, including historical buildings, management performance, tourism infrastructure, and the level of loyalty and support of tourists for heritage tourism, have been analyzed. The relationship between the dependent variable and all three dimensions of the independent variable was investigated, and paying attention to tourism capacities in the historical context of Amol is one of the factors of tourism mobility and economic prosperity for this region. Still, the favorable attraction of tourists with the management and planning of Amol's cultural heritage can make the economy based on cultural heritage tourism more dynamic. Therefore, the need to attract tourists in the old context of Amol is considered a key factor. Moreover, investigations on the capacity variable of historical monuments show that conducting archeological excavations in the old city and obtaining cultural relics and remains of different historical periods are of great importance for tourists, and creating a museum site in the old context is considered one of the most critical factors in attracting tourists to the region. The historical market, Agha Abbas, and Imam Hassan Asgari mosques in the old

urban context do not have the necessary attractions to visit and to bring them into the cycle of heritage tourism attractions and attract tourists.

4. Conclusion

It is necessary to restore and beautify the area of these historical attractions. Also, the results of the surveys on the variable of management performance show that even though expert guides are present to provide the necessary information about historical places to tourists and cultural heritage in terms of training guides in this field, it has worked successfully; however, there needs to monitor the performance and behavior of tourists in the environment of historical attractions. The evaluations on the variable of tourism infrastructure of Amol City indicate that the access of tourists to the old context of Amol is easily possible; however, there are no guide signs for tourists to access historical places in this city, and they are not installed properly, and this issue will confuse tourists and ultimately, make them dissatisfied.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

The authors appreciate all the scientific consultants in this paper.

علمی پژوهشی

امکان‌سنجی توسعه گردشگری فرهنگی در بافت سنتی شهر آمل با تأکید بر بناهای تاریخی

مجتبی صفری^{*۱}، همت رورده^۲، رحمت عباس نژاد سرستی^۳

^۱ استادیار گروه باستان‌شناسی دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی، گردشگری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران
(m.safari@umz.ac.ir)

^۲ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (h.roradeh@umz.ac.ir)

^۳ دانشیار رشته باستان‌شناسی پیش از تاریخ، گروه باستان‌شناسی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران
(r.abbasnejad@umz.ac.ir)

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه مازندران

10.22080/jtpd.2024.27045.3877

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی توسعه گردشگری فرهنگی در بافت سنتی شهر آمل انجام شده است. روش‌شناسی: مطالعات اسنادی در این پژوهش، بررسی کلیه تحقیقات انجام شده در منطقه را شامل می‌شود. داده‌های پژوهش نیز از طریق پرسش‌نامه محقق‌ساخته گردآوری شده است. حجم نمونه طبق فرمول کوکران ۴۰۰ نفر برآورد گردید که محقق موفق به گردآوری ۳۰۰ پرسش‌نامه کامل شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. بررسی فرضیه‌ها با آزمون اسپیرمن و تی تک نمونه‌ای صورت گرفت. یافته‌ها: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که رابطه معناداری میان ظرفیت بناهای تاریخی- فرهنگی موجود در بافت قدیم، عملکرد مدیریتی، زیرساخت‌های شهری و توسعه گردشگری فرهنگی شهر آمل وجود دارد. همچنین ارزیابی هر یک از متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش نشان می‌دهد که گردشگران از ظرفیت بناهای تاریخی رضایت دارند و از آن حمایت می‌کنند؛ اما از عملکرد مدیریتی و زیرساخت‌های گردشگری شهر آمل ناراضی هستند. نتیجه‌گیری و پیشنهادها: در این راستا با استفاده از امکانات تبلیغی برای معرفی سیمای گردشگری تاریخی- فرهنگی شهر آمل و جذب حمایت‌های مادی و معنوی مردم و شریک‌کردن همه‌جانبه آن‌ها در زمینه حفظ و احیای بناهای تاریخی و همچنین مرمت و احیای بناهای تاریخی خصوصاً خانه‌های قاجاری و رسیدگی به موزه‌های شهر آمل می‌تواند در توسعه گردشگری فرهنگی شهر آمل مؤثر باشد. نوآوری و اصالت: بافت تاریخی شهر آمل شرایط مناسبی را برای توجه به گردشگری تاریخی- فرهنگی فراهم کرده است. بنابراین رونق گردشگری تاریخی- فرهنگی به توجه و رسیدگی بافت‌های تاریخی شهر آمل بستگی دارد. در پژوهش حاضر به واکاوی ظرفیت‌های مهم حوزه توسعه گردشگری تاریخی- فرهنگی شهر آمل شامل بناهای تاریخی، عملکرد مدیریتی، زیرساخت‌های گردشگری و میزان وفاداری و حمایت گردشگران از گردشگری میراث پرداخته شده است.

تاریخ دریافت:

۲۳ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۳ اردیبهشت ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۴ اردیبهشت ۱۴۰۳

کلیدواژه‌ها:

بناهای تاریخی؛ زیرساخت‌های گردشگری؛ عملکرد مدیریتی؛ توسعه گردشگری؛ شهر آمل.

* نویسنده مسئول: مجتبی صفری

آدرس: دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی، گردشگری، دانشگاه مازندران

ایمیل: m.safari@umz.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۱۹۱۵۰۳۰۵

۱ مقدمه

می‌توانند، محیطی سرشار و ارض‌کننده فرهنگی، برای گذران اوقات فراغت و تفریح فراهم سازند. اما مسأله مهم این است که جایگاه میراث فرهنگی در صنعت گردشگری کجاست و چگونه می‌توان میراث فرهنگی را در برنامه‌های توسعه و عمران شهری و منطقه‌ای به کار گرفت؛ به طوری که ضمن ایفای نقش «میراثی»، بتواند به‌عنوان منبعی زنده، توسعه-آور و هویت‌بخش، با زندگی واقعی، جاری و روزمره عموم مردم عجین شوند (مهدی زاده، ۱۳۴۸: ۱۸). همچنین بافت‌های سنتی از ارزشمندترین بافت‌های معماری در هر منطقه محسوب می‌شوند (فرجی‌راد و افتخاریان، ۱۳۹۱). بر اساس ویژگی‌های خاص، اهداف و اشکال بازاریابی گردشگری، در زمان‌های اخیر بافت‌های تاریخی هر شهر به‌طور فزاینده‌ای، به‌عنوان بخش حیاتی میراث فرهنگی، بسیار فراوان و گسترده مشاهده شده و به بازسازی و تغییر کاربری نیاز دارد، تا به طور اقتصادی تعیین ارزش شده و با لحاظ کردن الزامات زندگی مدرن حفظ شود. ارزش‌گذاری میراث معماری سنتی برای مقاصد گردشگری، یکی از راه‌های متعددی است که در آن می‌توان این میراث را از گزند آسیب حفظ نمود (مدیسیا و همکاران، ۲۰۱۰). مایکل تودارو معتقد است توسعه را باید جریان چند بعدی دانست که مستلزم تغییرات اساسی در ساخت اجتماع، طرز تلقی عامه، نهادهای ملی، تسریع رشد اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقط مطلق است (قیصری، ۱۳۸۶: ۹۹). از طرفی، گردشگری در بسیاری از کشورهای جهان، یکی از پیچیده‌ترین کسب و کارهای بشری می‌باشد و به‌عنوان فعالیتی چندوجهی دارای کارکردها و اثرات مثبت گوناگون است که از جمله آن‌ها می‌توان به اشتغال‌زایی، کسب درآمد، جذب ارز، تقویت زیرساخت‌ها و... اشاره کرد (سعیده زرابادی و عبدالله، ۱۳۹۲: ۳۸). همین‌طور، امروزه گردشگران به دنبال فهم بیشتر هویت فرهنگی مکانی هستند که در آن به سر می‌برند و علاقه‌مندند که تفاوت‌های فرهنگی مناطق مختلف

واژه میراث اولین بار در دهه ۱۹۹۰ در ادبیات گردشگری رایج شد. این شاخه از گردشگری، بیشترین و سریع‌ترین رشد را در میان سایر بخش‌های گردشگری به خود اختصاص داده است (پوریا و همکاران، ۲۰۰۳). گردشگری میراث فرهنگی بر افزایش جهانی بازدید از اماکن، مناظر، موزه‌ها و آثار فرهنگی همچون جشنواره‌ها و اجتماعات سنتی متمرکز شده است. همچنین آرای گوناگون، مکان‌های میراث فرهنگی را به‌عنوان ثروت تلقی کرده و به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری ارزیابی می‌کنند (اسپنمن، ۲۰۰۱). از دیدگاه محققان گردشگری: گردشگران فرهنگی، فرهیختگانی هستند که بر تعاملات فرهنگی جوامع مبدأ و مقصد تأثیری پایدار دارند و نقش محوری این گردشگران را در ترسیم تصویری درست و روشن از جامعه مقصد برای جامعه مبدأ نمی‌توان انکار کرد، همین‌ها در نهایت اساس گفت‌وگوی تمدن‌ها و فرهنگ‌ها و در نهایت صلح و تفاهم جهانی را فراهم می‌کنند (افخمی، ۱۳۸۱).

ایران از میراث فرهنگی غیرمادی زیادی برخوردار است که در دنیا مطرح هستند. آثاری همچون خط، نقاشی‌های مینیاتوری، گویش‌های محلی فرهنگ‌های سنتی مذهبی، سازهای قدیمی و... را می‌توان در زمره این گونه آثار قرار داد که به دلیل شیوه‌های زندگی امروزی و فناوری‌های مدرن مورد تهدید قرار گرفته‌اند و کم‌کم رو به فراموشی می‌روند (کتیری و همکاران، ۱۳۹۱: ۳).

امروزه دیگر بر کسی پوشیده نیست که آثار باقی‌مانده از گذشتگان، عنصری اساسی در ایجاد و حفظ هویت ملی-فرهنگی است. این آثار، منابع تجدیدنپذیری هستند که می‌توانند میان گذشته و آینده وحدت ایجاد کنند، به مکان‌ها و فضاهای زندگی ما حس هویت، معنا، تشخص ببخشند، به ارتقای کیفیت زندگی ما کمک کنند و در نهایت

¹ Medica & et al

۲- آیا بین بعد مدیریتی - نهادی و توسعه گردشگری میراث فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد؟

۳- آیا بین توسعه زیرساخت‌های شهری و توسعه گردشگری میراث رابطه معناداری وجود دارد؟

۲ ادبیات پژوهش

مطالعه ادبیات پژوهشی در حوزه گردشگری نشان می‌دهد که معماری و بازدید از آثار تاریخی از دیرباز نقش اساسی در جذب گردشگر داشته‌اند و از این رو، گردشگری و معماری از دیرباز دارای پیوندی پایدار بوده‌اند. معماری هر منطقه در آثار، بناها و نحوه شهرسازی آن متبلور است (فرجی‌راد و افتخاریان، ۱۳۹۱). در این میان، فضاهای تاریخی - فرهنگی شهرها شواهدی زنده از سنت‌های دیرین و سبک فکری و هنری و همچنین شیوه معماری و شهرسازی پدید آورندگان آن‌ها هستند و از همین رو در زمره نواحی جذاب و مورد توجه مردم جای می‌گیرند و نقش مهمی در جذب گردشگران و سرمایه‌گذاران دارند. اقتصاد مرکز تاریخی شهر با فعالیت‌های گردشگری شکل می‌گیرد و حیاتی تازه می‌یابد. مراکز تاریخی با تکیه بر اقتصاد پایدار و تأکید بر گردشگری می‌توانند منشأ بهره‌برداری اقتصادی فراوانی گردند. این موضوع، تجدید حیات مراکز تاریخی و بازگرداندن کارکردهای فاخر و برتر را به این فضاها با توجه به ظرفیت‌هایشان، به همراه دارد (عظیمی و همکاران، ۱۳۹۰). از این رو فرهنگ سنتی بخصوص پا گرفته از گذشته‌های دور در مناطق مختلف، که هنوز دارای اصالتی هستند، می‌توانند گردشگران بسیاری را به خود جذب کند. براین مبنا است که برخی نویسندگان بر فرهنگ تأکید می‌کنند و نقش آن را در شکل‌گیری، رشد و توسعه گردشگری اساس می‌دانند و فرهنگ را سنگ بنای توسعه گردشگری در نظر می‌گیرند (جعفری^۱، ۲۰۰۴: ۱-۱۴). در جریان گردشگری فرهنگی جنبه‌های معنوی فرهنگ بومی و

را دریابند و در حفظ آن‌ها بکوشند. احیاء علاقه به فرهنگ از پیامدهای جهانی شدن است و در این میان کشورهای در حال توسعه می‌توانند هویت فرهنگی خود را بیش از ملل صنعتی ارائه کنند. بسیاری از کشورها از گردشگران، نه به دلیل درآمد و اشتغال، بلکه به جهت این‌که واسطه تعامل فرهنگی هستند استقبال می‌کنند (تفضلی، ۱۳۹۰: ۴۱).

از میان شهرهای استان مازندران، آمل به دلیل داشتن بافت قدیم و مکان‌های تاریخی با محدوده‌ای به مساحت ۱۵۱ هکتار متعلق به دوره ساسانی و اسلامی، به ویژه دوران: صفوی، قاجار و پهلوی از ظرفیت‌های فراوانی در توسعه گردشگری فرهنگی برخوردار است. اما متأسفانه این ظرفیت‌ها در راستای جذب گردشگر به درستی برنامه‌ریزی و معرفی نشده‌اند و شکاف عمیقی میان وضعیت نرمال و شرایط موجود گردشگری میراث فرهنگی در این منطقه دیده می‌شود. تجربه موفق برخی از شهرهای کشورمان همچون شیراز، اصفهان، یزد، کاشان و ... نشان می‌دهد که حفظ و احیاء بافت تاریخی شهر آمل و همچنین خانه‌های قاجاری موجود در این شهر، می‌تواند به رونق گردشگری میراث فرهنگی در کنار جاذبه‌های طبیعت‌گردی کمک کند. بنابراین ضرورت تحقیق در این است، که امکان سنجی بناهای تاریخی شهر و اقدامات انجام گرفته در راستای توسعه گردشگری فرهنگی، می‌تواند عاملی برای توسعه گردشگری شهر آمل باشد؟

از این رو، پرسش‌های پژوهش حاضر به این صورت است که:

۱- آیا بین ظرفیت‌های بناهای تاریخی بافت قدیم و توسعه گردشگری شهر آمل رابطه معناداری وجود دارد؟

¹ Jafari

و ویژگی‌های اعتبار میراثی جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی را در معرض خطر قرار دهد و زمانی که منابع گردشگری فرهنگی به‌خوبی شناسایی شود، شاهد اثرات مثبتی در اجتماع و محیط فرهنگی خود هستیم (خاکسر و همکاران، ۲۰۱۱).

۳ پیشینه پژوهش

اکا دیویدز و لالی کیگوری^۲ (۲۰۱۵) توسعه گردشگری میراث فرهنگی استان چوختوری^۳ در گرجستان را مورد بررسی قرار داد و پروژه‌های توسعه‌ای گردشگری را به تحقیقات بازاریابی، مفهوم بازار و محصول، موقعیت بالقوه، سرمایه مالی و انسانی مورد نیاز و برنامه‌ریزی اجرای کسب و کار فردی، تحقیقات اولیه بازار گردشگری و تحقیقات ثانویه گردشگری در بازار منطقه‌ای، تجزیه و تحلیل عرضه و تقاضا و فصلی، تجزیه و تحلیل کشاورزی و اکوتوریسم، جمع‌آوری روش‌های جذب سرمایه گذاران و سرمایه‌گذاری در توسعه منطقه گردشگری بخش‌بندی کرد. اکو نورسانتی^۴ (۲۰۱۱) با پژوهش بر روی توسعه میراث معماری در بازاریابی گردشگری دریافت که بازاریابی پایدار گردشگری معماری و میراث و کاربرد آن غیرممکن است. معماری و مدیریت میراث گردشگری، به انطباق با جهانی متغیر در اطراف خود، رقابت با رشد سریع مالی و تبدیل شدن به منابع نیازمند است. همچنین میراث سنتی غیرانتفاعی، به انجام عملکردهای متفاوت و اغلب سه جانبه، ارائه سرگرمی به مخاطب انبوه و ترویج مشارکت و عملکرد اصلی به‌عنوان متولیان میراث محسوس و نامحسوس ملزم هستند. الفاس زوبافی^۵ (۲۰۰۹)، گردشگری میراث فرهنگی، توسعه و ارتقاء در شهرداری منطقه NDWEDWE را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ادراک مثبت نسبت به گردشگری فرهنگی در منطقه وجود دارد و امکانات فرهنگی در منطقه به طور نامناسب ارائه یا بد مجهز شده است. همچنین

همچنین تبلور عینی آن به عنوان میراث فرهنگی از پارامترهای اساسی هستند که به شدت دارای اهمیت اقتصادی بوده و اطلاعات در آن به صورت دیداری منتقل می‌شود (بونی فیس، ۱۳۸۰، ۱۴۳). این گونه گردشگری در طی منشور گردشگری فرهنگی موجب: تشویق و تسهیل کار متصدیان حفظ و مدیریت میراث به منظور نشان دادن اهمیت میراث به جامعه میزبان و بازدیدکنندگان، کمک به پیشرفت و تشویق صنعت گردشگری برای حمایت و اداره گردشگری به شیوه‌هایی که میراث و فرهنگ‌های زنده جامعه میزبان را محترم شمارد و آن را اصلاح کند، تسهیل و تشویق گفت و گو میان طرفداران محیط زیست و متولیان صنعت گردشگری درباره اهمیت و شکنندگی مکان‌های میراث، مجموعه‌ها و فرهنگ‌های زنده از جمله نیاز رسیدن به آینده‌ای پایدار برای آنها و در نهایت باعث تشویق تدوین‌کنندگان طرح‌ها و سیاست‌ها برای شکل دادن به اهداف و راهبردهای جامع و قابل اندازه‌گیری مرتبط به ارائه و تبیین مکان‌های میراث و فعالیت‌های فرهنگی در زمینه حفظ و نگهداری آنها می‌شود (ایکوموس، ۱۳۸۱، ۱۶۰-۱۵۹). همچنین گردشگری داخلی و بین‌المللی یکی از مهم‌ترین ابزارهای تبادل فرهنگی است و تجربه شخصی را نه تنها در زمینه آنچه از گذشته باقی‌مانده است، بلکه درباره زندگی و سایر جوامع معاصر فراهم می‌سازد. ارزش این پدیده بیش از پیش به‌عنوان نیروی مثبت برای حفاظت طبیعی و فرهنگی شناخته می‌شود. گردشگری می‌تواند با بهره‌گیری از ویژگی‌های اقتصادی میراث و با کسب درآمد، آموزش، جامعه و سیاست، تأثیرگذاری به نفع حفاظت از میراث عمل نماید. گردشگری جزء اساسی بسیاری از اقتصادهای ملی و منطقه‌ای است و اگر به‌درستی مدیریت شود، عامل مهمی برای توسعه خواهد بود و مدیریت افراطی و یا ضعیف گردشگری، می‌تواند مآت فیزیکی، انسجام

⁴ Eko Nuesanty

⁵ Elphas Zobaghi

¹ Khaksar & et al

² Eka Devidze and Lali Gigauri

³ Chokhatauri

سفرها نیز مطرح می‌باشد. قدمی و همکاران (۱۳۹۲) ارزیابی راهبردی ساختار فضایی شهر در چارچوب پایداری را مورد تحقیق قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که ساختار فضایی شهر نتیجه فرآیندهای فضایی موجود در شهر است، به نحوی که در بلندمدت، با کارایی توسعه شهری، دارای ارتباط تنگاتنگ خواهد بود. این مفهوم بر کیفیت رقابت‌پذیری، زیست‌پذیری، مطلوبیت و مصونیت زیست‌محیطی شهرها تأثیر عمیق دارد. حسین‌زاده و یوسفی شهیر (۱۳۹۳) میزان سازگاری کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی با توسعه گردشگری شهری را ارزیابی کردند و به این نتیجه رسیدند که باید برنامه‌ریزی مؤثری جهت ایجاد فضاهای پشتیبان و خدمات رفاهی در فضای پیرامون آثار تاریخی انجام گیرد. در نظر گرفتن مسیرهای گردشگری و طرحی رینگ‌های ارتباطی پیاده در حدفاصل فضاهای واجد ارزش تاریخی، همراه با توقفگاه‌ها و تسهیلات ویژه برای گردشگران یک انگیزش قوی را ایجاد کنند. جان اسپچ^۴ (۲۰۱۴) با تحقیق بر روی گردشگری مبتنی بر معماری دریافت که از زمان آغاز ابتدایی‌ترین شکل گردشگری معماری این نوع از گردشگری به‌عنوان عامل مهم جذب گردشگر و یک عنصر حیاتی در بازاریابی جای گرفته است. تا به امروز مقاصد گردشگری سعی در افزایش موقعیت بازاریابی خود با استفاده از توسعه و ترمیم محیط شده‌اند. از این رو، بر اساس یک روال اصولی معماری باید با محل و وضعیت انس گیرد. معماری ساده ممکن است برای یک مکان مناسب باشد و برای مکانی دیگر معماری خاص و پرچربه با نماهای منحصربه‌فرد محسوب شود. توسعه‌دهندگان مقاصد گردشگری باید از شرایط محلی و همچنین ارتباط متقابل میان گردشگری مدرن و محیط دارای ساخت‌وساز آگاه باشند. تی‌سی چانگ^۵ (۲۰۱۰) در رابطه با بنگ‌لو، خانه‌های بزرگ و هتل‌های فروشگاهی، در تقابل با گردشگری معماری پژوهشی انجام داد و به این

مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی در حد متوسطی و مدیریت گردشگری فرهنگی در منطقه به شیوه‌ای نامناسب بود و اثری برای سود رساندن به جامعه محلی نداشت. لاسانسکی و مک لارن^۱ (۲۰۰۴) کتاب معماری و گردشگری را نگارش کرد او با بررسی مقالات دریافت که چگونه عکاسی، فیلم و خرید سوغات، موجب کمک به سایت‌ها (مکان‌ها) می‌شوند. همچنین بررسی می‌کند که تا چه اندازه برنامه‌های سفر گردشگران و رفتارها و ادبیات آن‌ها نهادینه شده و سازمان یافته‌اند، تا از اهداف بزرگ‌تر فرهنگی حمایت کنند. تیموتی و بوید^۲ (۲۰۰۳) در پژوهش گردشگری میراث، قالبی را برای گردشگری ارائه کردند که گستره‌ای از مجموعه‌های چندگانه "از طبیعی و بکر تا شهرهای ساخته‌شده و مصنوعی" را شامل می‌شد. بر اساس استدلال نگارندگان، "میراث" نوعی از توارث را نشان می‌دهد که به دو صورت رسوم فرهنگی و مصنوعات فیزیکی به نسل کنونی و آینده منتقل شده است. پرینتیس^۳ (۱۹۹۳) با تحقیق در گردشگری و جاذبه‌های تاریخی دریافت که عبارت میراث، به میراث مصنوع و ترکیبی نیز اشاره می‌کند که می‌توان آن را در سه گروه ۱- تاریخی و هنری؛ که آثار باستانی با ویژگی‌های فیزیکی و ملموس نمونه‌هایی از آن به شمار می‌آیند. ۲- علمی؛ این گروه به نقاشی پرندگان، حیوانات، صخره‌ها و غیره اشاره دارد. ۳- میراث فرهنگی: نمونه‌هایی شامل، قومیت، هنرهای زیبا و زبان‌ها طبقه‌بندی کرد. ستارزاده و همکاران (۱۳۹۲) نقش معماری در توسعه گردشگری با رویکرد پایداری واکاوی کردند. آن‌ها مشخص نمودند که معماری نقش اساسی در بین جاذبه‌های گردشگری ایران بازی می‌کند و بخش عمده‌ای از گردشگران به جهت دیدار از آثار معماری وارد ایران می‌شوند. همچنین در رابطه معماری و گردشگری، علاوه بر آثار باستانی و آثار معماری مدرن، مسئله معماری پایدار و تأثیر آن بر کاهش هزینه‌های سفرهای گردشگری و افزایش کیفیت این

⁴ Jan Specht

⁵ T.C. Chang

¹ Lasansky & McLaren

² Timothy and Boyd

³ Prentice

شهری باید در چهارچوب اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای طرح حفظ ویژگی بناهای قدیمی تهیه شوند.

سازمان جهانی گردشگری رضایت مشتری را مفهومی روان‌شناسانه که شامل احساس خوشی و لذت ناشی از به‌دست‌آوردن آن چه فردی امیدوار است و از یک محصول و یا خدمت انتظار دارد، تعریف کرده است. رضایت گردشگر در بازاریابی موفق مقصد دارای اهمیت می‌باشد؛ زیرا بر انتخاب مقصد، مصرف محصولات و خدمات و تصمیم در مورد بازگشت مجدد به مقصد تأثیر می‌گذارد (خوشخو و جاودانه، ۱۳۹۰). از ارکان بسیار مهم و حیاتی در موفقیت مقاصد گردشگری که نشان‌دهنده عملکرد آنان نیز هستند، رضایت گردشگران و وفاداری آن‌ها می‌باشند (اوسیبو و ویرا، ۲۰۱۳: ۶۶). مشتریان وفادار اساس بقای هر کسب‌وکاری هستند و ادامه و رشد هر کسب‌وکار در گرو ایجاد وفاداری در مشتریان می‌باشد (یوکسل و همکاران، ۲۰۱۰، ۳: ۲۷۴). در حقیقت، وفاداری مشتریان یکی از مقیاس‌های سنجش موفقیت می‌باشد که در امر بازاریابی به کار می‌رود (یون و اویسال، ۲۰۰۵: ۴۸). یکی از عواملی که موجب وفاداری به مقصد می‌شود، رضایت گردشگر است. پژوهش‌های گردشگری حاکی از کامل نبودن تحقیقات در زمینه وفاداری گردشگران به مقاصد گردشگری می‌باشد. وفاداری گردشگران از عناصر اصلی در موفقیت مقاصد گردشگری است. ایجاد وفاداری در گردشگران یک مزیت رقابتی پایدار را برای مقصد شکل می‌دهد (اوسیبو و ویرا، ۲۰۱۳: ۶۸). بسیاری از مقاصد گردشگری درصد آن هستند، تا گردشگرانی را که برای اولین بار از آن‌ها بازدید می‌کنند، نسبت به خود وفادار سازند.

نتیجه رسید که در گردشگری معماری، گردشگران به دلیل وجود ساختمان‌های خاص به مکان‌ها جذب می‌شوند. گسترش ساختمان‌های غیرنمادین با معماری بومی که مورد تحسین بازدیدکنندگان است نیز راهی برای تجربه مکانی اصیل می‌باشد. جین هوا (۲۰۰۳) بر روی رضایت گردشگران در سایت‌های میراث فرهنگی کار کرد و به این نتیجه رسید که بین میراث فرهنگی و ویژگی‌های مقصد گردشگران رضایت کلی وجود دارد و تجربه گذشته بیشترین تأثیر را بر روی رضایت گردشگران می‌گذارد. کیانی فیض آبادی (۱۳۹۲) شناسایی عوامل مؤثر بر رضایت‌مندی و وفاداری گردشگران را بررسی کرد و یافته‌های پژوهش او نشان داد که پنداره بر شخصیت و رضایت از مقصد تأثیر مستقیم دارد و رضایت از مقصد نیز به نوبه خود بر وفاداری گردشگر به مقصد اثرگذار است. فرجی راد و افتخاریان (۱۳۹۱) در رابطه با نقش معماری در صنعت گردشگری به این نتیجه رسیدند که معماری نقش اساسی در بین جاذبه‌های گردشگری ایران بازی می‌کند و بخش عمده‌ای از گردشگران به جهت دیدار از آثار معماری وارد می‌شوند. متولی و کریم‌پور (۱۳۹۰) با تحلیلی بر شاخص‌های کالبدی فرسودگی بافت‌های شهری دریافتند که باید به تاریخی و قدیمی بودن بخشی از بافت‌های شهرهای کشور و نیاز به ارائه روش‌های مناسب و هماهنگ جهت تعیین وضعیت کالبدی آن‌ها توجه شود. همچنین نیاز به شناخت صحیح و کافی از وضعیت موجود به منظور نیل به برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد در زمینه حفظ و مرمت، بهسازی و توانمندسازی بافت‌های تاریخی و قدیمی بسیار احساس می‌شود. یزدان‌پناه و جولایی (۱۳۹۲) تجدید حیات بافت‌های فرسوده و تاریخی شهری را بررسی نمودند و نتایج تحقیقات آن‌ها نشان می‌دهد که به منظور جلوگیری از بافت فرسوده شهری، اجرای طرح‌های توسعه شهری، طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده

⁴ Yoon & Uysal

⁵ Eusébio & Vieira

¹ Jin Huh

² Eusébio & Vieira

³ Youksel & et al

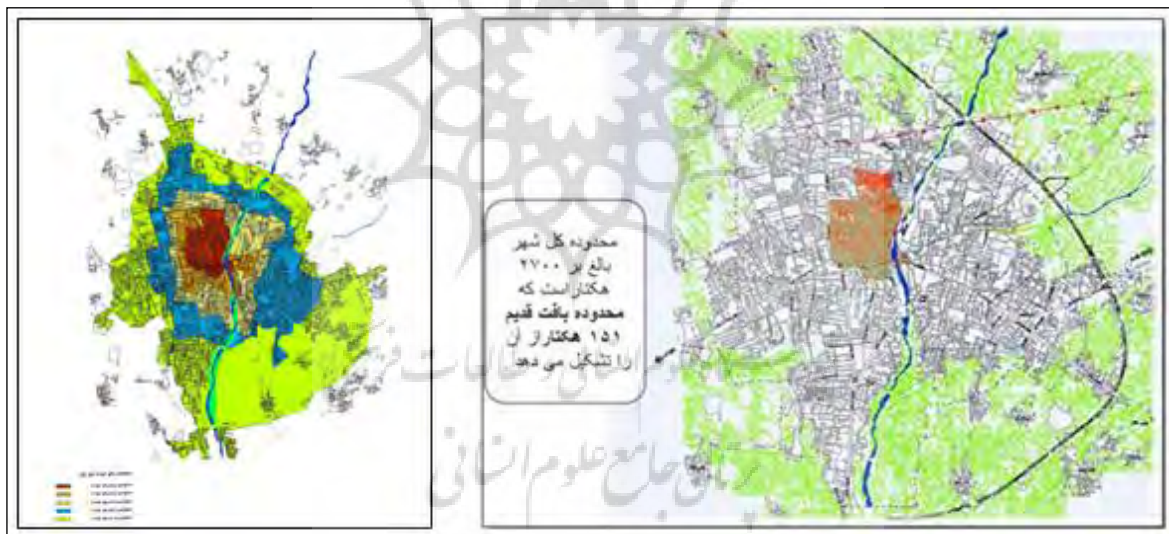
۴ معرفی عرصه پژوهش

شهرستان آمل در مختصات جغرافیایی $۵۲^{\circ}۲۱'$ طول شرقی و $۳۶^{\circ}۲۸'۱۵''$ عرض شمالی قرار دارد (جعفری، ۱۳۷۴). حداقل ارتفاع آن از سطح دریا ۲۴ و حداکثر ارتفاع آن ۹۰ متر می‌باشد. شهرستان آمل در بخش میانی استان مازندران با وسعتی بالغ بر $۳۰۷۴/۴$ کیلومتر مربع ۱۲ درصد از کل مساحت استان را در بر می‌گیرد و شامل ۸ دهستان و ۳۸۲ آبادی و سه بخش و به سه نقطه شهری تقسیم می‌شود (سال-نامه آماری، ۱۳۸۲). شهر آمل مرکز شهرستان آمل می‌باشد که در قسمت شمالی شهرستان بر سر راه تجارتی و توریستی تهران به سواحل جنوبی دریای مازندران و شهرهای شمال کشور از طریق محور هراز قرار دارد. فاصله این شهر تا مرکز کشور برابر ۱۸۱ کیلومتر و تا مرکز استان ۶۹ کیلومتر است. این شهر از طرف شمال به محمود آباد با فاصله ۲۱ کیلومتر،

از سمت جنوب به شهر دماوند با ۱۴۰ کیلومتر، از سمت شرق به شهر بابل با ۲۹ کیلومتر و از سمت غرب به شهر چمستان با ۱۵ کیلومتر فاصله منتهی می‌گردد. از نظر شکل و وضعیت توپوگرافی و شیب اراضی به طور کلی در این شهرستان سه ناحیه جلگه‌ای، کوه‌پایه‌ای و کوهستانی قابل تشخیص می‌باشد. همچنین دارای آب و هوای جلگه‌ای و کوهستانی و در کنار رود هراز و قلعه دماوند قرار گرفته است (صفری، ۱۴۰۰: ۱۰).

۴/۱ معرفی برخی جاذبه‌های گردشگری فرهنگی بافت تاریخی شهر آمل

شکل‌گیری بافت شهر آمل به طور مداوم و پیوسته در طول چندین قرن رخ داده است و در واقع هویت تاریخی شهر را شکل می‌دهد. بافت تاریخی شهر آمل، با محدوده‌ای به مساحت ۱۵۱ هکتار، در بخش مرکزی شهر قرار دارد (شکل ۱).

شکل ۱. محدود بافت و موقعیت آن در نقشه شهر آمل

(دوازده چشمه و معلق)، بازار، موزه تاریخ شهر و همچنین خانه‌های قاجاری (ملک - شفاهی - درزی - منوچهری - قریشی - مدنی - اربابی - عبادی و...) می‌باشد که هرکدام از آن‌ها نشانگر روایتی تاریخی و هویت پویا شهر آمل هستند (شکل ۲ و ۳).

برخی از عنصر تاریخی واجد شرایط در این بافت شامل: مساجد تاریخی (مسجد جامع، مسجد آقا عباس، مسجد امام حسن عسگری)، بقاع آرامگاهی (ناصرالحق، شمس آل رسول، میرحیدر آملی، مشهد میربزرگ، امام زاده قاسم، امامزاده ابراهیم)، پله‌ها

شکل ۲. عناصر تاریخی شاخص در بافت شهر

شکل ۳. موقعیت محلات در بافت قدیم

قرار دارد. به استناد ابن اسفندیار مسجد جامع به ایام هارون الرشید، سنه سبع و سبعین و مائه (۱۷۷)

مسجد جامع آمل: مسجد جامع آمل در کاردرگر محله یا محله مسجد جامع آمل در مرکز بافت قدیم شهر

۴). هر ضلع این بنا ۸/۷۰ سانتیمتر است بنا به صورت چهار طاقی بوده که به علت شباهت آن به آتشکده به همین نام معروف شده است. این بنا مربوط به قرن نهم هجری قمری بوده و از وسعت قابل ملاحظه نسبت به بناهای دوره خود برخوردار است. بقعه به صورت چهار گوشه و گنبد مخروطی است و گنبد آن دو پوش می‌باشد که هر دو پوش آن در اثر زلزله و عوامل جوی منطقه خراب شده است. عمده تزیینات بنا طاق و قوس و قرنیس‌های آجری و کاشی‌کاری در قسمت فوقانی است. اگر چه این بنا در سالیان گذشته به طور مقطعی مرمت شده، اما این مرمت‌ها به طور اصولی و جامع انجام پذیرفته و متأسفانه در وضعیت نامطلوبی می‌باشد و که نیازمند تخصیص بودجه کافی و نظارت بر امر مرمت است.

بنیاد افکندند و متولی عمارت ابراهیم بن عثمان بن نهیک بود. در مدخل ورودی این مسجد دو کتیبه صفوی زمان شاه سلطان حسین قرار دارند که از جنس مرمر و به ابعاد ۷۰×۶۰ سانتی متر است. این احتمال وجود دارد که محل کتیبه‌های مذکور جابه جا شده و دوباره نصب گردیده است؛ چراکه بر اساس نوشته‌های سیاحان و مورخین در زلزله‌ای که در آمل رخ داده بود بخش غربی مسجد بر اثر زلزله‌های متعدد تخریب گردید و بیشتر قسمت‌های آن در عهد فتحعلی شاه قاجار در سال ۱۲۲۵ ه.ق مرمت گردید. در سال ۱۳۳۵ مسجد طعمه حریق شد و بار دیگر متولیان آن را مرمت کردند.

مقبره شمس آل رسول: این بنا در محله پایین بازار در داخل حریم شهر قدیم آمل قرار دارد (شکل

شکل ۴. مقبره آل رسول

قاسم با توجه به المان‌های معماری مربوط به دوره قاجار می‌باشد. بنا هشت ضلعی از آجر که بر جدار

امامزاده قاسم بن موسی بن جعفر (ع): این بقعه در محله چاکسر آمل واقع شده است. بنای امامزاده

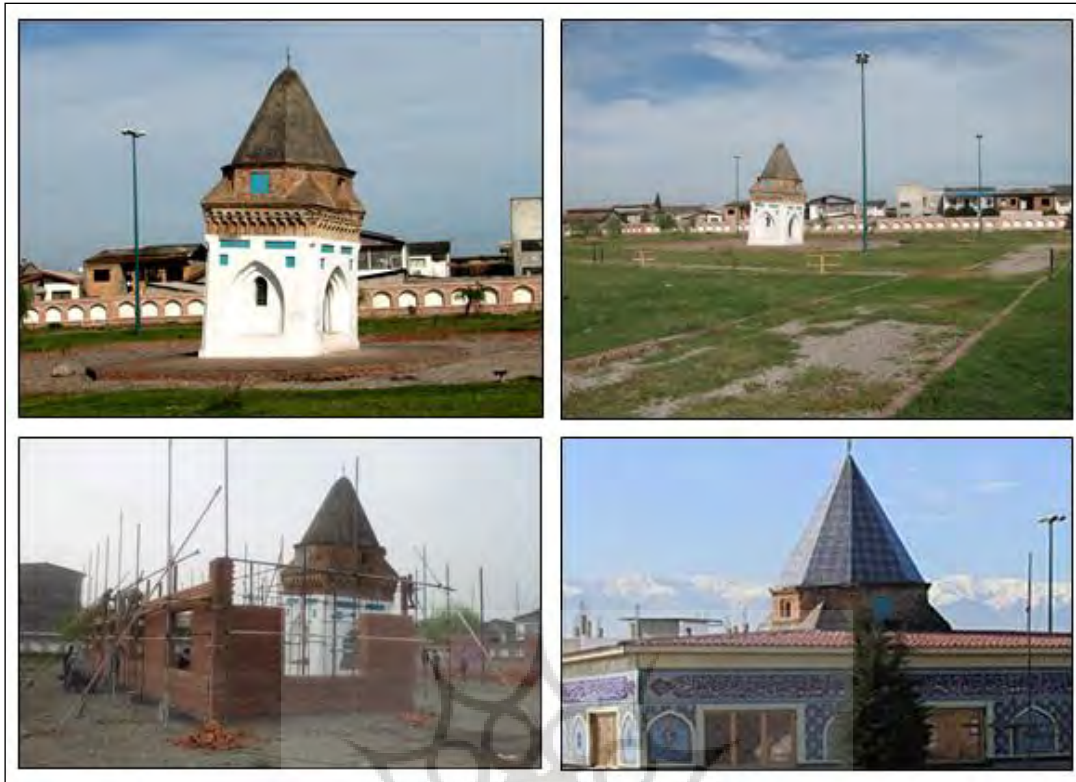
داخلی هر یک از اضلاع آن طاق‌هایی ساخته شده است پهنای هر ضلع آن از داخل ۱۷۵ سانتیمتر است (شکل ۵).

شکل ۵. امامزاده قاسم

ناصرالحق بنایی است چهار ضلعی که در نمای بیرونی چهار گوشه بنا را با چهار گوشواره پرکرده و پایه‌ای هشت ضلعی برای گنبد رک هشت وجهی به وجود آورده‌اند. آبریز بام بر روی دوازده عدد قرنیس سینه کفتری و در میان هر دو قرنیس نیم دایره تزیینی است. امروز با تغییراتی که در بنا ایجاد گردید، روح اصالت از این بنای مهم تاریخی شهر گرفته است (شکل ۶).

مقبره ناصرالحق: بقعه متبرکه حسن بن علی الناصر الحق که در تاریخ ۲۵ شعبان سال ۳۰۴ ه. ق در آمل وفات یافت. در محله پایین بازار و در محدوده شهر قدیم آمل قرار دارد. این مزار محل زیارت شیعیان چهار امامیه سراسر جهان به‌ویژه زیدیه کشور یمن است. بنای اولیه آن با توجه به متون تاریخی از میان رفته و بنای فعلی در قرن نهم ه. ق توسط فرزندان میر قوام‌الدین مرعشی ساخته شده است. مقبره

شکل ۶. مقبره ناصرالحق-تغییرات صورت گرفته

موزه شهدا مورد استفاده قرار گرفت که کاربری مناسب با شأن اثر می‌باشد.

پل دوازده چشمه: این پل که با نام‌های داوزده چشمه و پل امام حسن عسگری نیز معروف است، در مرکز شهر آمل و بر روی رود هراز ساخته شده است. با توجه به اهمیت شهر آمل و مرکزیت آن در ادوار مختلف تاریخی، این احتمال وجود دارد که پل فعلی بر شالوده پل قدیمی‌تر ساخته شده باشد (شکل ۷). ولی آن چه امروزه باقی مانده مربوط به دوره صفوی است و در زمان ناصرالدین شاه قاجار توسط حسنعلی خان وزیر فواید به طور اساسی تعمیر گردید.

مقبره میر بزرگ: میرقوام الدین مرعشی معروف به میر بزرگ سرسلسله سادات مرعشی در مازندران، در محرم سال ۸۷۱ ه.ق درگذشت. مقبره او که در سبزه میدان، محوطه مصلی امروزی شهر آمل واقع شده است. ابتدا توسط فرزندش سید رضی در اواخر قرن هشتم احداث شد؛ ولی بعدها این بنا توسط دست‌نشانندگان امیر تیمور به کلی ویران گردید. بنای فعلی به دستور شاه عباس صفوی که از نوادگان دختری میر قوام بوده است. در همان محل و با ابعاد بزرگ‌تر احداث گردید. این بنا با کاشی‌کاری‌های بسیار زیبا تزیین شده است. مصالح اصلی بنا از آجر است، ولی داخل آن و در سردر آن کتیبه‌هایی قرار دارد. نقوش تزیینی بکار رفته در بنا نیز از نقوش اسلیمی است. بنای میربزرگ مرمت گردید و در طرح احیا به‌عنوان

تصویر ۷. پل دوازده چشمه

قومی برخوردار بوده، بازار نیز از این نوع فرهنگ شهر بی‌تأثیر نبوده است. فهرست برخی راسته‌ها و تیمچه‌های موجود در بازار به این شرح است: راسته گروسی - راسته نیاکی (برنج فروشان) - راسته پالان دوزان - نو راسته - راسته هاشمی - راسته پایین بازار - راسته عطاران - راسته نمد مالان - راسته صالحی نژاد - راسته مسجد آقا عباس - تیمچه اول - تیمچه دوم - تیمچه سوم.

موزه تاریخ آمل: موزه تاریخ آمل در خیابان امام رضا و در بین دو پل معلق آمل و پل دوازده چشمه قرار دارد. ساختمان موزه ابتدا در سال ۱۳۱۵ به‌عنوان اداره مالیه (دارایی) شهرستان آمل بنا گردید و در ۳۰ خرداد ۱۳۵۸ به شماره ۱۵۲۵ در فهرست آثار ملی ایران ثبت شد. این بنا در سال ۱۳۸۷ با کاربری فرهنگی در اختیار اداره میراث فرهنگی قرار گرفت که پس از مرمت و بازسازی در سال ۱۳۸۹ به‌عنوان موزه تاریخ آمل افتتاح شد. موزه تاریخ آمل دارای دو طبقه شامل گالری‌های آثار باستانی، مردم‌شناسی و اسناد تاریخی استان مازندران است. گالری بخش اشیای مردم‌شناسی موزه آمل نمونه‌ای از بافته‌های محلی شامل جاجیم، گلیم و ظروف چوبی و ظروف مسی و دهه‌ها اثر دیگر در این بخش است. در بخش اسناد تاریخی این موزه، گزارش‌های ادارات وقت در

بازار شهر آمل: از جمله بازارهای قدیمی منطقه بوده است که به‌عنوان هسته مرکزی شهر قدمتی برابر با بنیاد آن دارد. این هسته خوشبختانه تا امروز توانسته مرکزیت خود را حفظ کند (وفایی ۱۳۸۱: ۱۵). این بازار با قدمتی ۷۰۰ ساله با عناصر کالبدی بارزش در درون خود یکی از ارکان و هسته‌های اولیه تشکیل‌دهنده شهر می‌باشد که گرچه در مواردی دچار رشد شتاب‌زده و نوسازی غیر منطقی گردیده است، اما به‌علت اینکه همواره از نظر عملکرد به صورت گره‌ای در مسیر آمد و شد مردم در مقیاس پیاده مطرح بوده هیچ‌گاه پویایی خود را از دست نداده است و همبستگی خود را با محلات مسکونی مجاور به‌عنوان یک عامل ارتباطی مهم در تسلسل و انسجام فضاهای شهری به میزان قابل توجه حفظ نموده است. بازار در هسته قدیمی شهر آمل مانند سایر شهرهای قدیمی ایران تنها به فعالیت‌های اقتصادی اختصاص نداشته است، بلکه بازارها اصلی‌ترین مسیر ارتباطی و خدماتی شهر نیز محسوب می‌شدند که مهم‌ترین فعالیت‌های شهر در امتداد آن شکل می‌گرفته است. شکل کنونی بازار یادگار دوران قاجار است. یکی از عواملی که در شکل و ساختار بازار آمل تأثیرگذار می‌باشد، بافت قدیمی شهر آمل و قرارگیری بازار در درون بافت به‌عنوان شالوده اصلی است و اینکه آمل از بافت محله‌ای و

با استفاده از گچ‌بری ایجاد گردیده است. این ساختمان با پنجره‌های ارسی در شمال به صورت سه لنگه با طرح گره چینی چوبی و با سه لنگه در چوبی در جنوب و در بالای آن روزنه‌های نیم دایره‌ای با طرح گره چینی چوبی و شیشه‌های رنگی ایجاد گردیده است. این بنا از مصالحی چون آجر و چوب و سنگ و آهک و نیز شیشه و غیره نیز کاربرد داشته است. همچنین این خانه دارای حاکمیت مذهبی نیز بر آن حاکم بوده است که بر اهمیت آن افزوده است. این اثر در تاریخ ۱۳۸۶/۱۲/۲۶ به شماره ۲۱۹۸۹ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

خانه مدنی: حسینیه مدنی به سبک دوره قاجار در پایین بازار آمل پایین‌تر از مسجد هاشمی کوچه حسینیه در بافت قدیمی آمل قرار دارد. پلان این بنا مستطیل شکل دارای دو طبقه با حیاط شمالی و جنوبی است. حیاط خانه دارای طاق نماهای منقوش است. نقوش به‌کاررفته در این طاق نماها عبارت‌اند از: نقوش اسلیمی (گیاهی و حیوانی)، نقوش هندسی، انسان در حال شکار و شمسه است. حسینیه کنار خانه که با پلان مستطیل در دو طبقه به پلان خانه چسبیده است در یک دوره ساخته شده است و بنیان آن را براساس حسینیه و انجام امورات مذهبی ساخته شده است. عمده تزئینات موجود در خانه و حسینیه مدنی گچ‌بری و تزئینات چوبی شیر سر پنجره‌های مشبک و ارسی و مصالح آن از سنگ ساروج گچ آهک آجر و چوب است. بنا دارای حیاط مرکزی و حوض در وسط و دیوار جنوبی منقوش می‌باشد.

خانه شفائی، علیزاده، مقیمی: خانه شفایی یکی از خانه‌های قاجاری به‌عنوان یک جزء از کل بافت قدیم شهر آمل است. این بنا در نیاکی محله واقع در بافت قدیم که از نظر دسترسی به بازار و مرکز شهر در حد مطلوب قرار دارد، بنا با پلان مستطیل در راستای شرق به غرب دارای حیاط شمالی و جنوبی می‌باشد که مانند تمام خانه‌های قدیمی از تمام المان‌های موجود برخوردار است. بنا در دو طبقه و زیرزمین اتاق‌های سه دری و یک اتاق پنج‌دری

مورد زلزله و آتش‌سوزی آمل مربوط به سال‌های ۱۳۳۵ و ۱۳۳۶ و نیز دست‌نوشته‌های شاهان دوره قاجار و مکاتبات اداری دربار قاجار با حاکمان و روسای این شهرستان به چشم می‌خورد. قدیمی‌ترین دست‌نوشته‌های اسناد تاریخی موزه صورت اسامی علما در آمل در سال ۱۲۸۶ هجری است. اما در بخش باستان‌شناسی که این بخش را از دیگر قسمت‌های موزه متمایز کرده وجود اشیای با ارزش پیش از تاریخی و تاریخی است که قدمت تعدادی از این آثار به بیش از سه هزار سال قبل از میلاد می‌رسد. بخش باستان‌شناسی موزه تاریخ آمل آثاری همچون سفال، فلز، سنگ و شیشه که به جای مانده از دوران پیش از تاریخ تا زمان قاجار در محدوده شمال کشور و نیز معرفی اشیای سفالینه از سایر استان‌های کشور و فرهنگ‌های تأثیرگذار و تأثیرپذیر منطقه شمال کشور است. همچنین آثار به‌دست‌آمده از کاوش‌های باستان‌شناسی شهرستان آمل همچون محوطه قلعه‌کش در این موزه به نمایش گذاشته شده است.

خانه منوچهری: این اثر واقع در کوی آیت الله جوادی آملی کوچه شهید حسن نژاد در بافت قدیم شهر آمل معماری بنا قاجاری بوده با پلان مستطیل در دو طبقه و زیرزمین که دارای تمام المان‌های یک خانه قاجاری برخوردار می‌باشد. بنا در راستای شرق به غرب برای استفاده بیشتر از نور خورشید و دارای حیاط شمالی و جنوبی و سیرکولاسیون حرکتی از سمت حیاط و راه پله به طبقه اول ارتباط دارد بنا کرسی‌دار می‌باشد بنا مانند تمام بناهای قدیمی سمت شمال و جنوب دارای دری باز شو برای ایجاد کوران باد می‌باشد. تزئینات گچی و چوبی پنجره‌های ارسی و رنگی سقف شیر سر و سفال پوش می‌باشد بنا از نظر سازه مشکلی ندارد. عمده آسیب بنا عوامل انسانی و فرسایشی می‌باشد. این ساختمان از دو بنا یکی از دوره قاجار و دیگری از دوره پهلوی اول ساخته شده است که در نمای ساختمان دوره قاجار با نقش گل و بوته اسلیمی و طرح‌های شبیه آجرکاری در بصورت کادر دور نقش‌های اسلیمی که

برمی‌گردد و هم اکنون نیز همانند گذشته کاربری مسکونی دارد. بنا با پلان مستطیل در راستای شمال به جنوب قرار دارد. خانه متشکل از دو طبقه و زیرزمین می‌باشد. بنا دارای تزئینات گچی و چوبی و پنجره‌های مشبک ارسی نورگیر و سقف سفال‌پوش است. قسمت شمالی این خانه دارای تزئینات گچ-بری با طرح اسلیمی و گل و بوته و رنگ‌آمیزی شده به رنگ آبی و در دو طرف با کادر گچ‌بری شده بر بدنه دیوار نقش گردیده است (حیدری و صفری، ۱۴۰۰: ۵۴-۵۸) (شکل ۸).

می‌باشد. سقف سفال‌پوش بنا دارای تزئینات گچی پنجره‌های ارسی و نور گیرهای مشبک و اسکلت و پایه بنا سالم می‌باشد و عمده آسیب بنا الحاقی و فرسایشی است.

خانه ملک: از دیگر خانه‌های قاچاری در نیای محله کوچه به سمت امامزاده ابراهیم، جنب خانه قریشی در بافت قدیم شهر آمل که از نظر دسترسی به بازار و مرکز شهر در حد مطلوب قرار دارد واقع گردیده است. زمان ساخت آن به سال ۱۲۹۰ ه.ق.

شکل ۸. خانه‌های تاریخی آمل (الف: خانه منوچهری؛ ب: خانه مدنی؛ ج: خانه ملک؛ د: خانه شفایی)

است. با توجه به استفاده از پرسش‌نامه برای جمع‌آوری داده‌ها و ورود عملی محقق در جریان تحقیق، این پژوهش از نوع پیمایشی به شمار می‌رود. از آنجایی که آمار مشخصی از تعداد گردشگران ورودی

۵ روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی و از منظر ماهیت و روش تحقیقی توصیفی-همبستگی

بیشترین تعداد از افراد نمونه آماری با مدرک لیسانس هستند و افرادی که مدرک کم‌تر از دیپلم را دارند با ۵٫۱ درصد در حداقل قرار گرفته‌اند. از لحاظ وضعیت اشتغال حداکثر افراد با ۴۹٫۰ درصد شغل آزاد و افرادی که بیکار هستند ۴٫۷ درصد از کل نمونه را تشکیل داده‌اند و کم‌ترین افراد می‌باشند. حداکثر پاسخ‌دهندگان با ۳۶٫۸ درصد در سایر شهرهای مازندران زندگی می‌کنند و حداقل آنان با ۱۱٫۹ درصد در شهر آمل ساکن هستند. ۷۱٫۴ درصد ۱۰ بار و بیشتر از شهر آمل بازدید کردند که در حداکثر قرار دارند و حداقل افرادی که یک بار از شهر آمل دیدن کردند ۳٫۷ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهند. حداکثر پاسخ‌دهندگان با ۴۹٫۰ درصد تا حدودی با جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی شهر آمل آشنا هستند و حداقل آنان با ۳٫۰ درصد بسیار زیاد با جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی شهر آمل آشنا هستند. بنا بر نتایج به‌دست‌آمده، بیشتر افراد با ۳۲٫۸ درصد برای دیدن اقوام به شهر آمل سفر کرده‌اند و حداقل افرادی که با انگیزه کار و تجارت به شهر آمل سفر کرده‌اند، ۳٫۹ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهند. ۴۶٫۶ درصد با فرهنگ مازندران و منطقه آمل آشنایی دارند که بیشترین افراد هستند و حداقل افرادی که بسیار زیاد با فرهنگ مازندران و منطقه آمل آشنایی دارند، ۸٫۱ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهند.

جهت درک وضعیت ظرفیت بناهای تاریخی، وضعیت عملکرد مدیریتی میراث فرهنگی، زیرساخت‌های گردشگری و وفاداری و حمایت گردشگران از میراث فرهنگی شهر آمل ابتدا متغیرهای مرتبط با این مؤلفه‌ها با یکدیگر ادغام شده و با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای (جدول ۱) مورد بررسی قرار گرفته است.

شهر آمل در دست نبوده است، از روش نمونه‌گیری جامعه نامعلوم استفاده شده است؛ بنابراین، طبق فرمول کوکران جامعه نمونه برای پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه، ۴۰۰ نفر تعیین شده که از این تعداد محقق موفق به جمع‌آوری تعداد ۳۰۰ پرسش‌نامه شده است. محدوده زمانی انجام آن نیز بهار و تابستان سال ۱۳۹۵ (صفری، ۱۳۹۹) و محدوده جغرافیایی مورد بررسی بافت تاریخی شهر آمل می‌باشد. هر یک از شاخص‌های پرسش‌نامه با استفاده از طیف لیکرت به صورت ۵ گزینه‌ای درجه‌بندی شد و از خیلی کم تا خیلی زیاد مورد سنجش قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار spss 22 و با آزمون تی تک نمونه‌ای و آزمون همبستگی اسپیرمن انجام گرفت.

$$n = \frac{t^2 pq}{d^2}$$

۶ یافته‌ها و بحث

بر اساس داده‌های به دست آمده حاصل از پرسش‌نامه عمومی، اکثر افراد جامعه آماری را مردها تشکیل داده‌اند که درصد فراوانی آنان ۵۸٫۷ درصد می‌باشد و کم‌ترین متعلق به زنان با درصد فراوانی ۴۱٫۳ درصد است. ۳۸٫۸ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال سن دارند که بیشترین رده سنی را شامل می‌شوند. تعداد فراوانی افرادی که کم‌تر از ۲۰ سال دارند ۳٫۴ درصد را تشکیل می‌دهد و کم‌ترین رده سنی در بین افراد نمونه آماری را در بر دارد. ۴۵٫۵ درصد از کل نمونه بین یک میلیون تا یک میلیون و پانصد هزار تومان درآمد دارند که بیشترین تعداد از افراد نمونه آماری هستند و افرادی که بیشتر از دو میلیون تومان درآمد دارند ۱۲٫۲ درصد را تشکیل می‌دهند که افراد دارای این میزان درآمد در حداقل قرار دارند. ۳۹٫۱ درصد

شواری شهر و شهرداری شهر آمل در غالب طرح مطالعاتی انجام پذیرفته است.

^۱ لازم به ذکر است این پژوهش با عنوان ارزیابی ظرفیت‌های گردشگری در بافت قدیم شهر آمل و نقش آن در توسعه گردشگری فرهنگی با حمایت مادی و معنوی مرکز پژوهش‌های

جدول ۱. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای بر روی متغیرها

خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد نمونه	Test value= 3						
				تفاوت در سطح ۹۵ %	اختلاف میانگین	سطح معناداری	درج آزادی	مقدار t	متغیرها	
										حد بالا
۰,۰۳	۰,۶۵	۳,۶۷	۳۰۰	۰,۷۴۷۲	۰,۵۹۸۵	۰,۶۷۲۸۳	۰,۰۰۰	۲۹۹	۱۷,۸۱۴	ظرفیت بناهای تاریخی
۰,۰۵۰۸ ۳	۰,۸۸۰۴۶	۱,۹۸۷ ۹	۳۰۰	-۰,۹۱۲۱	-۱,۱۱۲۲	-۱,۰۱۲۱۴	۰,۰۰۰	۲۹۹	-۱۹,۹۱۱	عملکرد مدیریتی میراث فرهنگی
۰,۰۵۱۶۹	۰,۸۹۵۲۶	۲,۱۱۲۱	۳۰۰	۰,۷۸۶۲	۰,۹۸۹۷	۰,۸۸۷۹۵	۰,۰۰۰	۲۹۹	۱۷,۱۷۹	زیرساخت‌های گردشگری
۰,۰۴۸۱۴	۰,۸۳۳۷ ۳	۳,۱۸۰۰	۳۰۰	۰,۲۷۴۷	۰,۰۸۵۳	۰,۱۸۰۰۰	۰,۰۰۰	۲۹۹	۳,۷۳۹	وفاداری و حمایت گردشگران از میراث فرهنگی

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

عملکرد مدیریتی با میانگین ۱,۹۸ اختصاص می‌یابد که نشان از ضعف مدیریتی این شهر است و چنانچه این ضعف برطرف شود، شاهد تقویت متغیرهای دیگر خواهیم بود. بر اساس نتایج حاصل شده می‌توان اذعان داشت که ظرفیت‌های تاریخی فرهنگی بافت قدیم، گردشگرانی را به صورت سنتی به خود جذب می‌کند که این گردشگران با مشاهده ظرفیت‌ها و جاذبه‌های میراث فرهنگی در حوزه گردشگری احساس رضایت می‌کنند. اما با توجه به کمبودهای قابل لمس در حوزه زیرساخت‌ها و عدم برنامه‌ریزی صحیح و دقیق در این محدوده، گردشگری میراث به جایگاه و فعلیت شایسته خود دست نیافته است.

با توجه به نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای هر یک از متغیرهای پژوهش، آمارها نشان می‌دهد که متغیر ظرفیت بناهای تاریخی با میانگین ۳,۶۷ با اختلاف زیادی از سایر متغیرها قرار دارد که نشان می‌دهد گردشگران بافت تاریخی فرهنگی شهر آمل را با پتانسیل‌های موجود در آن مورد تأیید قرار داده‌اند و متغیر وفاداری و حمایت گردشگران از میراث فرهنگی با میانگین ۳,۱۸ در رتبه دوم قرار دارد. متغیر زیرساخت‌های گردشگری شهر آمل با میانگین ۲,۱۱ رتبه سوم را به خود اختصاص داده است که نشان‌دهنده کمبود و عدم رسیدگی به زیرساخت‌ها در این شهر می‌باشد. در نهایت رتبه چهارم به

وجود دارد. در این رابطه نیز باید اذعان داشت که عملکرد مدیریت گردشگری در محوطه‌های تاریخی، با رونق گردشگری میراث، جایگاه آن در سطح جامعه محلی و در بین گردشگران و همچنین میزان مشارکت این دو گروه ارتباط مستقیم دارد؛ شرایطی که در بافت قدیم آمل به هیچ عنوان مشاهده نمی‌شود.

۳- آیا بین توسعه زیرساخت‌های شهری و توسعه گردشگری میراث رابطه معناداری وجود دارد؟

ضریب همبستگی مربوط به این فرضیه برای ۳۰۰ داده، ۰٫۵۲۶ می‌باشد، که نشان از تأیید این فرضیه دارد و همچنین مقدار P مربوط به این فرضیه کوچکتر از ۰٫۰۵ است که این گواه دیگری بر تأیید این فرضیه می‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت رابطه معناداری میان زیرساخت‌ها و توسعه گردشگری میراث فرهنگی شهر آمل رابطه وجود دارد. بر این اساس می‌توان گفت که زیرساخت‌های گردشگری بخش مهمی از توسعه این صنعت شامل می‌شوند که در کنار جاذبه‌های مقصد و نحوه ارائه جاذبه‌ها به مخاطبان و گردشگران، بر رضایتمندی و در نهایت وفاداری آن‌ها اثر مستقیم دارد. در بافت قدیم آمل به دلیل به فعلیت در نیامدن ظرفیت‌های بالقوه گردشگری میراث، زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری نیز چندان توسعه نیافته‌اند.

به همین دلیل می‌توان گردشگری میراث در این منطقه را نوعی گردشگری و گردشگری سنتی قلمداد کرد و نه گردشگری برنامه‌ریزی شده و دقیق.

۱- آیا بین ظرفیت‌های بناهای تاریخی بافت قدیم و توسعه گردشگری شهر آمل رابطه معناداری وجود دارد؟

ضریب همبستگی مربوط به این سؤال برای ۳۰۰ داده، ۰٫۲۸۸ می‌باشد، که نشان از تأیید این فرضیه دارد و همچنین مقدار P مربوط به این فرضیه کوچکتر از ۰٫۰۵ است، بنابراین با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت میان ظرفیت‌های بناهای تاریخی- فرهنگی موجود در بافت قدیم آمل و توسعه گردشگری میراث فرهنگی این شهر رابطه معناداری وجود دارد. در این خصوص می‌توان مجدداً به پیوندهای عمیق و درازمدت میان آثار تاریخی و گردشگری میراث و همچنین ارتباط توسعه گردشگری در گذشته با اماکن تاریخی اشاره کرد.

۲- آیا بین بعد مدیریتی - نهادی و توسعه گردشگری میراث فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد؟

ضریب همبستگی مربوط به این فرضیه برای ۳۰۰ داده، ۰٫۴۵۰ می‌باشد، که نشان از تأیید این فرضیه دارد و همچنین مقدار P مربوط به این فرضیه کوچکتر از ۰٫۰۵ است که این گواه دیگری بر تأیید این فرضیه می‌باشد و با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت رابطه معناداری میان عملکرد مدیریتی و توسعه گردشگری میراث فرهنگی شهر آمل رابطه

جدول ۲. نتایج آزمون اسپیرمن بر روی متغیرهای پژوهش

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد نمونه
ظرفیت بناهای تاریخی	**۰,۲۸۸	۰,۰۰۰	۳۰۰
توسعه گردشگری میراث فرهنگی			
عملکرد مدیریتی میراث فرهنگی	**۴۵۰,۰	۰,۰۰۰	
توسعه گردشگری میراث فرهنگی			
زیرساخت‌های گردشگری	**۰,۵۲۶	۰,۰۰۰	
توسعه گردشگری میراث فرهنگی			

*P<۰,۰۱

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

۷ نتیجه‌گیری

شهر می‌شود، اما جذب مطلوب گردشگران با مدیریت و برنامه‌ریزی میراث فرهنگی شهر آمل می‌تواند موجب پویایی هرچه بیشتر اقتصاد مبتنی بر گردشگری میراث فرهنگی شود. بنابراین ضرورت جذب گردشگران در بافت قدیم شهر آمل عاملی کلیدی محسوب می‌شود. همچنین بررسی‌ها بر روی متغیر ظرفیت بناهای تاریخی نشان می‌دهد که انجام کاوش‌های باستان‌شناسی در شهر قدیم و به‌دست‌آوردن آثار و بقایای فرهنگی دوره‌های مختلف تاریخی شهر برای گردشگران از اهمیت بالایی برخوردار است و ایجاد سایت موزه در بافت قدیم از مهم‌ترین عامل جذب گردشگر به منطقه محسوب می‌شود. بازار تاریخی، مسجد جامع آقا عباس و امام حسن عسگری در بافت کهن شهری جذابیت لازم برای بازدید را دارا نیستند و برای واردکردن آن‌ها به چرخه جاذبه‌های گردشگری میراث و جذب گردشگران، انجام مرمت و زیبایی‌سازی محوطه این جاذبه‌های تاریخی الزامی است. همین‌طور نتایج بررسی‌ها بر روی متغیر عملکرد مدیریتی نشان می‌دهد، علی‌رغم اینکه راهنمایان متخصص جهت ارائه اطلاعات لازم درباره اماکن تاریخی به گردشگران حضور دارند و میراث فرهنگی از نظر پرورش و آموزش راهنمایان در این زمینه با موفقیت عمل کرده است، اما هیچ‌گونه نظارتی بر عملکرد و رفتار گردشگران در محیط جاذبه‌های تاریخی نمی‌شود. ارزیابی‌ها بر روی متغیر زیرساخت‌های گردشگری

امروزه گردشگری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و پویاترین فعالیت‌ها محسوب می‌گردد و این صنعت به واقعیتی اجتماعی و فعالیت عظیم اقتصادی بدل شده است. در این میان گردشگری تاریخی- فرهنگی علاوه بر برخورداری از امکانات درآمدزایی، اشتغال- زاست و اشاعه فرهنگ و حفظ و احیای آن را نیز به دنبال خواهد داشت. از آنجایی که شهر آمل دارای بافت تاریخی- فرهنگی است، ضرورت توجه به گردشگری تاریخی- فرهنگی در این منطقه احساس می‌شود. بافت تاریخی شهر آمل شرایط مناسبی را برای توجه به گردشگری تاریخی- فرهنگی فراهم کرده است. بنابراین رونق گردشگری تاریخی- فرهنگی به توجه و رسیدگی بافت‌های تاریخی شهر آمل بستگی دارد. در پژوهش حاضر به واکاوی ظرفیت‌های مهم حوزه توسعه گردشگری تاریخی- فرهنگی شهر آمل شامل بناهای تاریخی، عملکرد مدیریتی، زیرساخت‌های گردشگری و میزان وفاداری و حمایت گردشگران از گردشگری میراث پرداخته شده است. رابطه متغیر وابسته با هر سه بعد متغیر مستقل مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد که توجه به ظرفیت‌های گردشگری در بافت تاریخی شهر آمل یکی از عوامل تحرک گردشگری و رونق اقتصادی برای این منطقه است و جاذبه‌های تاریخی آن باعث جذب گردشگران به این

۸- گذاشتن تابلوهای راهنمای اماکن و جاذبه-های تاریخی- فرهنگی در تمامی سطح شهر به خصوص خیابان‌های اصلی؛

۹- ایجاد فضای سبز و سرویس بهداشتی برای استراحت موقت گردشگران و لذت بردن از این مکان‌ها؛

۱۰- حمایت از تولیدکنندگان صنایع دستی شهر آمل؛

۱۱- گسترش مراکز خرید صنایع دستی برای گردشگران با فراهم کردن امکانات لازم در این راستا برای مردم بومی و بالابردن رونق اقتصادی.

در انتهای این بخش، مؤلفان باید به محدودیت‌های پژوهش خود اشاره کنند.

حامی مالی

این مقاله حاصل طرح پژوهشی با عنوان ارزیابی ظرفیت‌های گردشگری در بافت قدیم شهر آمل و نقش آن در توسعه گردشگری فرهنگی است که با حمایت مادی و معنوی مرکز پژوهش‌های شواری شهر و شهرداری شهر آمل که در غالب طرح مطالعاتی انجام پذیرفته است. لذا نویسندگان از همهٔ مسؤولین مرتبط با این طرح که داده‌های اولیه این مقاله حاصل از مطالعه این طرح بوده، بسیار سپاس‌گزاریم.

سهم نویسندگان در پژوهش

سهم نویسندگان در نگارش مقاله برابر بوده است.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همهٔ افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

شهر آمل حاکی از آن است که دسترسی گردشگران به بافت قدیم شهر آمل به راحتی امکان‌پذیر است، اما تابلوهای راهنمای گردشگران برای دسترسی به اماکن تاریخی در سطح این شهر وجود ندارد و به درستی نصب نشده‌اند و این مسأله موجب سردرگمی گردشگران و در نهایت نارضایتی آنان خواهد شد.

۷.۱. بر اساس نتایج به دست آمده پیشنهادهایی ارائه می‌گردد که می‌تواند یکی از محورهای عمده برنامه‌ریزی آینده مدیران در جهت بهبود ظرفیت‌های گردشگری بافت قدیم شهر آمل و توسعه گردشگری آن باشد. اهم این پیشنهادهای بر اساس فرضیه‌ها عبارتند از:

۱- جذب حمایت‌های مادی و معنوی مردم و شریک کردن همه جانبه آن‌ها در زمینه حفظ و احیای بناهای تاریخی

۲- مرمت و احیای بناهای تاریخی خصوصاً خانه‌های قاجاری و رسیدگی به موزه‌های شهر آمل؛

۳- استفاده از خانه‌های تاریخی به‌عنوان مراکز هنری، تولیدات صنایع دستی و موزه مردم‌شناسی شهر؛

۴- نظارت بر عملکرد گردشگران و جلوگیری از اقدامات غیر اخلاقی در رابطه با تخریب آثار تاریخی؛

۵- استفاده از امکانات تبلیغی همچون فضاهای مجازی و دیجیتالی برای معرفی سیمای گردشگری تاریخی- فرهنگی شهر آمل؛

۶- ایجاد طرح‌های آشنایی گردشگران با فرهنگ مردم آمل و بناهای تاریخی آن؛

۷- افزایش اطلاعات تاریخی به گردشگران با کمک بروشور و پخش آن‌ها در ورودی و خروجی شهر آمل؛

منابع

- Afkhami, B. (2008). An introduction to the relationship between archeology and cultural tourism. Tehran: Cultural Heritage and Tourism Organization. (In Persian)
- Azimi, Sh., & Partovi, P. (2011). Conceptual model and analytical framework of the functional-spatial structure of the revitalization of historical contexts, relying on urban tourism (case example: the central area of Tehran). *Journal of Architecture and Urbanism*, Vol: 4(8), Pp: 75-94. (In Persian)
- Chang, T. C. (2010) Bungalows, mansions and shophouses: Encounters in Architectourism, *Geoforum*, 41, Elsevier, Pp: 963-971.
- Devidze, E. & Gigauri, L. (2015), Promotion of Cultural Heritage Tourism in Chokhatauri District in Georgiaed, *Cultural Tourism in a Digital Era*, Springer International Publishing Switzerland.
- Eusébio, C. & Vieira, A. L. (2013), Destination attributes' evaluation, satisfaction and behavioural intentions: a structural modelling approach, *International Journal of Tourism Research*, Vol 15, Pp: 66-80.
- Faraji Rad, A. & Eftekharian, B. (2011). Investigating the role of architecture in the tourism industry (case study: Iran's architecture) *Journal of Geography of Tourism Space*, Vol: 1, No: 3. Pp: 67-49. (In Persian)
- Gadami, M., Divsalar, A., Ranjbar, Z., & Gholamian Agha Mahali., T. (2012) Strategic evaluation of the spatial structure of the city in the framework of sustainability (Sari city case study) *Quarterly of Urban Economics and Management*, No: 3. (In Persian)
- Heydari, N. & Safari, M. (2021). The position of the historical context of Amol city and its role on the development of cultural tourism, the culture of the settlements of Amol city, by: Nasrollah Humand, Taleb Amoli Publications: Pp 47-60. (In Persian)
- Hosseinzadeh Dalir K., & Yousefi Shahir, H. (2013) Assessing the compatibility of the peripheral uses of historical monuments with the development of urban tourism, a case study: the historical and cultural region of Tabriz, *the scientific-research journal of Geography and Planning*, Vol: 18, No: 48. Pp: 97-121. (In Persian)
- Imani Khoshkho, M. & Javadane, A. (2010). The level of satisfaction of European tourists with the experience of traveling to Iran. *Jurnal of Tourism and Development*, No. 1: Pp 17-30. (In Persian)
- Jafari, J. (2004), *Encyclopedia of Tourism*, Routledge.

- Kathiri, M., Azani, M., & Yousefi, F. (2011). Investigating the development of creative tourism using intangible cultural-religious heritage in the capital of culture and civilization of Islamic Iran, the first national conference on tourism and nature tourism in Iran. (In Persian)
- Kayani Faizabadi, Z. (2012). Identifying the factors affecting the satisfaction and loyalty of tourists (case study of Isfahan city), the first national tourism conference of the national capital and future prospects of Isfahan. (In Persian)
- Khaksar, A, Tahmori, A. & Hoseinrazavi, S. (2011), the Reciprocal Effects of Architecture and Tourism: The Sustainability Approach, Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts.
- Lasansky, D.M. & McLaren, B, (2004), Introduction. In: Architecture and Tourism. Perception, Performance and Place. Berg, Oxford and New York.
- Mahdizadeh, J. (2004) The place of cultural heritage in the sustainable development of urban art and architecture, Urbanization Essays, Vol: 12. (In Persian)
- Medica, I., Ru.iã, P. and Ru.iã, T. (2010), Architecture as a Tool for Branding in Rural Istrian Tourism Destination. Tourism journal, Vol 14(2), Pp: 78-86.
- Motevali, S., & Karimpour, R. (2011). An analysis of the physical indicators of wear and tear of urban tissues (case study: the old tissue of Sari city) Iranian National Utopia Conference. (In Persian)
- Prentice, R. (1993), Tourism and Heritage Attractions. London: Routledge.
- Saeeda Zarabadi, Z. & Abdullah, B. (2012). Evaluation of effective factors in the development of the tourism industry in Chabahar Azad region using the Network Analysis Process (ANP) method. Journal of the Scientific Association of Architecture and Urban Planning of Iran: Pp. 37-48. (In Persian)
- Safari, M. (2021). Natural geography of Amol city, culture of settlements in Amol city, by: Nasrullah Homand, Taleb Amoli publications. Pp:10-18. (In Persian)
- Safari, M. (2015). Evaluation of tourism capacities in the old context of Amol city and its role in the development of cultural tourism, Research Center of Islamic Council of Amol City, Education and Research Unit of Amol Municipality. (In Persian)
- Sattarzadeh, D., Belilan, L. & Fadavi Akhan, B. (2012). Analyzing the role of architecture in the development of tourism with a sustainability approach, the first national tourism conference of national capitals of the future, Isfahan. (In Persian)

- Specht, J., (2014), and Architectural Tourism: Building for urban travel destinations, Springer Gabler Publication.
- Spennemann, H.R. Dirk (2001), Heritage Eco-Tourism in Micronesia Expectations of Government Officials. Stationery Office: London.
- Tafazoli, A. (1390). History of Islamic art and architecture from the Mongol to Qajar period, Tehran: Sokhan Gostar Publications. (In Persian)
- Timothy, D. ; Boyd, S. (2003), Heritage Tourism. New York: Prentice Hall.
- Wafai, sh. (2002). Cultural landscape of Mazandaran province. Publisher of the General Department of Education, Publications and Cultural Productions (Cultural Heritage Organization of the country). Tehran.
- (In Persian)
- Yazdan Panah Abdulmaleki, A. & Jolai A. (2012). Revitalization of worn-out and historical urban textures, a case study of Imamzadeh Yahya and Sizdeh Pich Sari, National Conference on Architecture, Culture and Urban Management. (In Persian)
- Yoon, Y ; Uysal, M, (2005) an examination of the effects of motivation and satisfaction on destination loyalty: a structural model. Tourism Management, Vol 26, Pp: 45-56.
- Zobaphi ximba, E, (2009), Cultural and Heritage Tourism Development and Promotion in The Ndwedwe Municipal Area: Perceived Policy and Practice, faculty of Arts, the University of Zululand.

